

РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.3.2/47>

Олексенко В. П.

<https://orcid.org/0000-0002-1358-6325>

Херсонський державний університет

ДИСКУРСИВНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ УРОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ¹

Сучасне мовознавство дедалі активніше звертається до проблем функціонування спеціальної лексики в різних типах професійного дискурсу, що зумовлено розвитком міждисциплінарних наукових студій, розширенням сфер фахової комунікації та потребою системного осмислення термінологічних процесів. Особливе місце в цих дослідженнях посідає медична термінологія, яка є однією з найбільш динамічних і соціально значущих підсистем сучасної мови. У цьому контексті дисертаційна праця «Дискурсивна зумовленість лексичної семантики термінів (на матеріалі урологічної термінології)» Андрія Пасеки є своєчасною, актуальною і такою, що привертає увагу як із теоретичного, так і практичного погляду.

Актуальність теми дисертаційної праці Андрія Пасеки зумовлена сучасними тенденціями розвитку лінгвістики, зокрема посиленою увагою до проблем термінології, професійної комунікації та дискурсивної природи мовних одиниць. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки термін розглядають не лише як статичну одиницю спеціальної лексики, а як елемент фахового дискурсу, значення якого формується й модифікується під впливом комунікативних, когнітивних і прагматичних чинників. Саме тому дослідження дискурсивної зумовленості лексичної семантики термінів є своєчасним і науково важливим. Особливо актуальності роботі надає звернення до урологічної термінології, яка активно розвивається в умо-

вах інтенсивного поступу медичної науки, міжнародної професійної комунікації та впровадження новітніх діагностичних і терапевтичних технологій. Урологічний дискурс характеризується високою динамічністю, значною кількістю запозичень, тенденціями до семантичного уточнення й переосмислення термінів, що потребує комплексного лінгвістичного аналізу. **Актуальність дослідження** посилюється також необхідністю систематизації медичної термінології, уніфікації фахової комунікації та вдосконалення термінографічної практики. Результати роботи можуть бути використані в сучасному термінознавстві, медичній лексикографії, перекладознавстві, а також у процесі підготовки фахівців медичної та філологічної галузей.

На жаль, в українському мовознавстві поки що бракує комплексної праці, присвяченої системному аналізу дискурсивної зумовленості лексичної семантики медичних термінів, зокрема урологічної термінології. Попри наявність окремих досліджень у галузі термінознавства, медичної лексикології та професійної комунікації, недостатньо вивченими залишаються механізми функціонування термінів у різних типах фахового дискурсу, вплив комунікативного середовища на їхню семантичну структуру, а також особливості семантичних трансформацій спеціальної лексики в процесі професійної взаємодії. Саме недостатній рівень опрацювання цієї проблематики у вітчизняній лінгвістиці зумовлює потребу в комплексному дослідженні, яке б поєднувало термінознавчий, дискурсивний, когнітивний і семантичний підходи до аналізу медичної термінології. У цьому контексті дисертаційна праця Андрія Пасеки є важливою та своєчасною, оскільки сприяє поглибленню теоретичних засад сучасного термінознав-

¹ Рецензія на дисертаційну роботу ПАСЕКИ Андрія Олексійовича «Дискурсивна зумовленість лексичної семантики термінів (на матеріалі сучасної урологічної термінології)» (Вінниця, 2026. 218 с.), представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

навства й розширює уявлення про функціонування спеціальної лексики у професійному мовленні. **Актуальність** теми дослідження підтверджується також її відповідністю сучасним напрямкам розвитку українського термінознавства, медичної лінгвістики та дискурсології, а також зв'язком із науковими проблемами, що перебувають у центрі уваги сучасних мовознавчих студій.

Метою дисертаційної роботи є аналіз дискурсивної зумовленості лексичної семантики урологічних термінів, з'ясування особливостей їхнього функціонування в сучасному медичному дискурсі та визначення основних закономірностей лексико-семантичної організації урологічної терміносистеми. **Об'єктом** дослідження Андрій Пасека обрав урологічну термінологію сучасної української мови, а **предметом** – її семантичні, структурні та дискурсивні особливості. Автору вдалося чітко визначити дослідницькі пріоритети, коректно сформулювати завдання та обрати методи, адекватні меті й специфіці наукової роботи.

Новизна рецензованої дисертації не викликає жодних заперечень, оскільки в ній *уперше* в українському мовознавстві здійснено комплексний аналіз дискурсивної зумовленості лексичної семантики урологічних термінів. У роботі *з'ясовано* особливості функціонування урологічної термінології в різних типах професійного медичного дискурсу, *визначено* чинники, які впливають на формування та модифікацію семантики термінів, а також *простежено* взаємозв'язок між термінологічним значенням і комунікативно-прагматичними умовами його реалізації. Новизну дослідження становить також *застосування комплексного підходу* до аналізу медичної термінології, що поєднує методи семантичного, дискурсивного та функційного аналізу. У дисертації *уточнено* окремі теоретичні положення сучасного термінознавства щодо динамічного характеру термінологічної семантики, а також *розширено* уявлення про специфіку функціонування медичних термінів у фаховій комунікації.

Теоретичне значення дисертаційної праці полягає в поглибленні та розвитку сучасних положень термінознавства, семасіології й дискурсології щодо природи та функціонування спеціальної лексики. Робота Андрія Пасеки розширює наукові уявлення про дискурсивну зумовленість лексичної семантики термінів, уточнює роль комунікативно-прагматичних чинників у процесі формування й актуалізації значення медичних термінів, а також сприяє осмисленню терміна як динамічної мовної одиниці, семантика якої реалізується в конкретному профе-

сійному дискурсі. Теоретичну цінність становить запропонований у дисертації комплексний підхід до аналізу урологічної термінології, що поєднує семантичний, функційний і дискурсивний аспекти дослідження. Отримані результати можуть слугувати підґрунтям для подальшого вивчення галузевих терміносистем, проблем медичної комунікації, а також для розвитку сучасної теорії терміна й професійного дискурсу.

Уважаємо, що представлена дисертаційна праця Андрія Пасеки становить безперечну практичну цінність, оскільки її результати можуть бути використані в науковій, освітній та лексикографічній практиці. Матеріали й висновки дослідження є корисними для подальшого опрацювання проблем сучасного термінознавства, медичної лінгвістики та професійної комунікації, а також для вдосконалення принципів систематизації й уніфікації медичної термінології. Практичне значення роботи полягає також у можливості застосування її результатів під час укладання галузевих словників, навчально-методичних матеріалів, курсів із сучасної української мови, стилістики, дискурсології та медичної термінології. Окремі положення дисертації можуть бути використані у процесі професійної підготовки філологів, перекладачів і медичних працівників, а також у практиці фахової міждисциплінарної комунікації.

Наукова обґрунтованість результатів дослідження забезпечується чітко визначеною методологічною базою, комплексним підходом до аналізу фактичного матеріалу та використанням сучасних методів лінгвістичного дослідження. Достовірність отриманих результатів підтверджується опрацюванням значного корпусу урологічної термінології (матеріал дослідження становить 300 термінологічних одиниць, дібраних методом суцільного вибирання з наукових, навчальних і довідкових джерел з урології, електронних ресурсів медичного спрямування), залученням широкої джерельної бази, а також послідовністю й аргументованістю наукових положень і висновків. Наукова обґрунтованість дисертації виявляється також у логічності структури роботи, відповідності поставлених завдань меті дослідження та належному теоретичному осмисленню аналізованого матеріалу. Висновки дисертаційної праці є переконливими, взаємопов'язаними та впливають із проведеного аналізу, що засвідчує належний рівень наукової достовірності й фахової підготовки здобувача.

Наукові положення, висновки дослідження оцінюємо як теоретично, методично й емпірично обґрунтовані та достовірні.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння методологією дослідження свідчать про належну фахову підготовку здобувача, його вміння самостійно здійснювати комплексний науковий аналіз і розв'язувати актуальні питання сучасного мовознавства. Автор дисертації продемонстрував ґрунтовне знання теоретичних засад термінознавства, семасіології, дискурсології та медичної лінгвістики, а також уміння ефективно застосовувати сучасні методи лінгвістичного аналізу відповідно до мети й завдань дослідження. Належне оволодіння термінологічним апаратом, скрупульозний аналіз дібраного цікавого фактичного матеріалу дали змогу здобувачеві реалізувати мету дослідження, успішно розв'язати всі поставлені завдання (їх визначено аж вісім), що й дало змогу досягти обґрунтованих наукових результатів і сформулювати переконливі висновки.

Дисертант послуговується як загальнонауковими, так і спеціальними лінгвістичними методами дослідження, що забезпечує всебічний і системний аналіз урологічної термінології. Зокрема, у роботі застосовано методи *аналізу й синтезу, описовий, структурно-семантичний, функційний та дискурсивний* методи, елементи *контекстуального й компонентного* аналізу, що дало змогу ґрунтовно дослідити особливості лексичної семантики термінів у межах професійного медичного дискурсу. Методологія дослідження є коректно дібраною, комплексною та адекватною предметові аналізу, а використання взаємодоповнювальних методів забезпечило достовірність і наукову цінність отриманих результатів та аргументованість сформульованих висновків.

Апробацію основних положень і результатів дисертаційної праці здійснено на наукових конференціях, круглих столах та науково-практичних семінарах різного рівня, що засвідчує належний рівень її наукового обговорення й фахового схвалення. Основні результати роботи відображено в 6 наукових (одноосібних) публікаціях автора, зокрема у фахових виданнях України (кат. Б), що відповідають профілю дослідження. Матеріали дисертації пройшли належну апробацію в науковому середовищі, а висловлені під час обговорення зауваження та рекомендації враховано автором у процесі доопрацювання роботи, що позитивно позначилося на якості й науковій цінності дослідження.

Аналіз структури дослідження. Структура та зміст рецензованої праці повністю відповідають меті, завданням і логіці наукового дослідження. Автор структурував роботу відповідно до вста-

новлених вимог побудови праць такого зразка, забезпечивши послідовний і логічно вмотивований виклад матеріалу. Структура дисертації традиційна: *Анотація українською й англійською мовами* (с. 2–8); *Список публікацій здобувача за темою дисертації* (с. 9); *Зміст* (с. 10–11); *Вступ* (с. 12–16); *Чотири розділи з висновками до них* (с. 17–185); *Загальні висновки* (с. 186–190); *Список використаної літератури та джерел* (300 найменувань) (с. 191–218), що загалом сприяє цілісному сприйняттю дослідження й належному розкриттю обраної теми.

У **Вступі** подано всі методологічно важливі необхідні компоненти дисертації, належним чином обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, окреслено наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи. Основна частина дисертації характеризується логічною послідовністю викладу, належним рівнем теоретичного узагальнення та аргументованим аналізом фактичного матеріалу. Висновки є змістовними, узагальнюють результати проведеного дослідження й відповідають поставленим завданням. Загалом структура дисертації є продуманою, а зміст роботи – науково виваженим і концептуально цілісним. Авторську концепцію побудови дослідження висвітлює логічно та вмотивовано сформульована наукова новизна, яка дає змогу зрозуміти, що дисертація міститиме чіткий алгоритм розв'язання поставлених завдань.

Перший розділ – «Теоретико-методологічні основи дослідження термінів сучасної урології в дискурсивних практиках» – традиційно присвячено аналізу теоретичних засад і методологічних принципів дослідження. У ньому систематизовано основні підходи до вивчення терміна як мовної одиниці, окреслено сучасні напрями розвитку термінознавства, семасіології та дискурсології, а також висвітлено специфіку функціонування медичної термінології в професійному комунікативному середовищі. У розділі ґрунтовно проаналізовано наукові підходи до трактування поняття «дискурс», визначено роль дискурсивних чинників у формуванні та реалізації лексичної семантики термінів, схарактеризовано особливості урологічної терміносистеми як складника сучасної медичної термінології. Значну увагу приділено обґрунтуванню методології дослідження, доцільності використання відповідних методів аналізу та формуванню поняттєво-категорійного апарату роботи. Автор продемонстрував ґрунтовне знання наукової літератури з проблем термінознавства,

семасіології, дискурсології та медичної лінгвістики, що забезпечило належне теоретичне підґрунтя дослідження. Перший розділ має належний теоретичний рівень, демонструє обізнаність здобувача з сучасними науковими концепціями та створює міцне підґрунтя для подальшого аналізу фактичного матеріалу в наступних розділах дисертації.

Другий розділ – *«Історія становлення урологічної термінології»* – присвячено висвітленню основних етапів формування та розвитку урологічної терміносистеми, а також аналізу джерел її поповнення й закономірностей функціонування в різні історичні періоди. У розділі простежено еволюцію урологічної термінології від класичних латинських і грецьких найменувань до сучасної системи спеціальної медичної лексики, що сформувалася під впливом розвитку медичної науки та міжнародної професійної комунікації. «Розширення урологічної термінології відбувається сьогодні переважно за рахунок слів англійського походження, що, на відміну від традиційних греко- та латинських термінів, відкриває нові можливості творення й використання питомих україномовних медичних термінів», – зазначає А. Пасека (с. 93). Автор дисертації ґрунтовно аналізує процеси термінотворення, запозичення, семантичної адаптації та уніфікації урологічних термінів, акцентуючи увагу на взаємодії національних і міжнародних елементів у структурі сучасної медичної термінології. Значну увагу приділено впливу науково-технічного прогресу, розвитку клінічної практики та міждисциплінарних зв'язків на оновлення й розширення урологічного термінологічного апарату. Розділ характеризується належним рівнем історико-лінгвістичного аналізу, логічністю викладу та аргументованістю висновків, що дає змогу глибше зрозуміти специфіку становлення й функціонування урологічної терміносистеми в сучасному науковому дискурсі.

Третій розділ роботи – *«Лексико-семантична організація урологічної термінології»* – присвячено комплексному аналізу семантичної структури урологічної терміносистеми та особливостей функціонування її лексичних одиниць у сучасному медичному дискурсі. А. Пасека здійснює поділ урологічних термінів за окремими тематичними групами (с. 108), стверджуючи, що «терміносистема урології відрізняється багатством та різноманітністю об'єктів і понять професійної діяльності, які вона об'єднує» (с. 108). Автор констатує, що «тематичне групування ґрунтується на внутрішніх зв'язках між предметами і явищами дійсності

й зумовлене предметно-логічними ознаками» (с. 109). У розділі автор дисертації ґрунтовно досліджує принципи організації урологічної термінології, її тематичну диференціацію, семантичні зв'язки між термінами та закономірності розвитку значень спеціальної лексики. Особливу увагу приділено виокремленню та характеристиці лексико-семантичних груп урологічних термінів, визначенню критеріїв їх класифікації та систематизації. Тематична класифікація урологічної терміносистеми дала змогу авторові не лише систематизувати мовний матеріал, а й відтворити концептуальну модель галузі, що дало дослідникові підстави стверджувати, що «медична терміносистема є відкритою, динамічною й такою, що постійно розвивається відповідно до науково-технічного прогресу й потреб практичної медицини» (с. 126). Автор переконливо доводить, що урологічна термінологія становить цілісну й упорядковану систему, у межах якої функціонують різні типи семантичних відношень, зокрема синонімічні, антонімічні, гіперо-гіпонімічні та асоціативні зв'язки. У розділі проаналізовано явища полісемії, синонімії та термінологічної варіантності, які відображають динамічний характер сучасної медичної лексики та специфіку її функціонування в професійному дискурсі. Значну увагу приділено дослідженню впливу контексту й комунікативно-прагматичних чинників на актуалізацію значення термінів, що дає змогу глибше розкрити механізми дискурсивної зумовленості лексичної семантики. Автор також акцентує увагу на процесах термінологізації та взаємодії загальнонавчальної й спеціальної лексики в межах урологічного дискурсу, простежує тенденції до уніфікації та стандартизації медичної термінології. Аналіз фактичного матеріалу є змістовним і репрезентативним, а висновки – логічними, аргументованими та належно обґрунтованими. На переконання автора, «урологічна терміносистема постає як багаторівнева, внутрішньо організована система, у якій поєднуються тематична диференціація, ієрархічні зв'язки та різні типи семантичних відношень» (с. 146). Розділ засвідчує високий рівень володіння здобувачем методами семантичного аналізу та має важливе значення для розвитку сучасного українського термінознавства й медичної лінгвістики.

Четвертий розділ – *«Структурно-словотвірні особливості термінів урології»* – присвячено всебічному аналізу структурної організації урологічної термінології та способів творення спеціальних найменувань у межах сучасного медичного дискурсу. У розділі автор дисертації ґрун-

товно досліджує словотвірні моделі урологічних термінів, особливості їх морфемної структури, продуктивність різних способів термінотворення та закономірності формування нових термінологічних одиниць. Медичні терміни загалом та урологічні зокрема є «різноманітними за своїм походженням, структурою, способами творення, що відбиває всі структурні напрямки словотворення сучасної української мови: терміни-однослови, терміни-композиції, терміни-словосполучення» (с. 184). Особливу увагу приділено аналізу однокомпонентних, багатоконпонентних термінів, що функціують у сучасній урологічній терміносистемі. Автор переконливо демонструє, що багатоконпонентні термінологічні конструкції є однією з найхарактерніших ознак медичної термінології, оскільки забезпечують точність, конкретність і диференційованість професійної номінації. У роботі простежено особливості структурної організації термінологічних словосполучень, визначено найбільш продуктивні моделі їх побудови та специфіку синтаксичних зв'язків між компонентами. У розділі ґрунтовно проаналізовано основні способи словотворення урологічних термінів, серед яких особливе місце посідають афіксація, основоскладання, словоскладання, абрєвіація та термінологічні запозичення. Автор детально характеризує роль грецьких і латинських терміноелементів у формуванні урологічної номенклатури, акцентуючи на їхній високій продуктивності та важливості для забезпечення міжнародної уніфікації медичної термінології. Значну увагу приділено процесам адаптації іншомовних термінів до норм української мови, зокрема фонетичній, графічній і граматичній асиміляції спеціальної лексики. Автор простежує тенденції розвитку сучасної урологічної терміносистеми, пов'язані з активним поповненням її новими найменуваннями, появою інноваційних словотвірних моделей та впливом міжнародного медичного дискурсу на формування національної термінології. Аналіз структурно-словотвірних особливостей урологічних термінів здійснено на значному фактичному матеріалі, що забезпечує репрезентативність і достовірність отриманих результатів. Висновки розділу є логічними, аргументованими та мають важливе значення для розвитку сучасного українського термінознавства, медичної лексикології та теорії професійної комунікації. Матеріал розділу засвідчує високий рівень наукової підготовки здобувача, його вміння системно аналізувати мовний матеріал і узагальнювати результати дослідження відповідно до поставлених завдань.

Висновки в дисертації об'єктивно ґрунтуються на результатах проведеного дослідження, є логічними, послідовними та належно аргументованими. Вони повною мірою відповідають поставленій меті й завданням роботи, узагальнюють основні положення дослідження та відображають найважливіші результати аналізу урологічної термінології в дискурсивному аспекті. Сформульовані автором висновки засвідчують цілісність і завершеність наукового дослідження, підтверджують достовірність отриманих результатів і мають як теоретичне, так і практичне значення. Узагальнення, подані в дисертації, є переконливими, науково виваженими та впливають із ґрунтового аналізу фактичного матеріалу, що свідчить про високий рівень наукової підготовки здобувача.

Заслуговує на схвалення значний і репрезентативний фактичний матеріал, зібраний та опрацьований автором дисертації. У роботі представлено значну кількість цікавих і малодосліджених урологічних термінів, що становлять цінність не лише для теоретичного мовознавства, а й для практики медичної комунікації та термінографії. У зв'язку з цим доцільним було б доповнити дослідження окремим додатком у вигляді словника урологічних термінів або ж у перспективі підготувати самостійне термінографічне видання. Такий словник міг би стати вагомим внеском у розвиток української медичної термінології, а також бути корисним для філологів, перекладачів, викладачів і медичних працівників.

Попри загальне позитивне враження від дисертаційної праці, окремі положення роботи мають дискусійний характер і можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових студій. Зокрема, у структурі дисертації простежуємо певну диспропорцію між обсягами розділів, оскільки теоретична частина дисертації є більш розгорнутою порівняно з аналітичними розділами. У другому розділі дисертації окремі підрозділи, присвячені розвитку української медичної термінології та лексикографії урологічної терміносистеми, подекуди виходять за межі системи безпосереднього предмета дослідження й мають більш загально-теоретичний характер. У третьому розділі окремі класифікаційні підходи щодо опозицій тотожності та контрарності могли б бути подані з чіткішим розмежуванням критеріїв аналізу. У четвертому розділі положення про синтетичні та аналітичні термінологічні одиниці доцільно було б проілюструвати ширшим контекстуальним матеріалом. Окремо варто відзначити значний фактичний

матеріал, зібраний автором. У перспективі доречним видається укладання словника урологічних термінів як додатка до дослідження або окремого термінографічного видання.

Водночас висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки дисертаційної праці, яка загалом справляє позитивне враження як цілісне, самостійне й актуальне наукове дослідження, виконане на належному теоретичному й методологічному рівнях. Автору вдалося ґрунтовно розкрити обрану тему, досягти поставленої мети та успішно реалізувати визначені завдання. Дисертація характеризується логічною структурою, аргументованістю наукових положень, репрезентативністю фактичного матеріалу та належним рівнем наукових узагальнень.

Результати дослідження мають наукову новизну, теоретичне й практичне значення, а сформульовані висновки є достовірними та належно обґрунтованими. Робота засвідчує високий рівень

фахової підготовки здобувача, його вміння працювати з науковими джерелами, самостійно розв'язувати складні наукові завдання, аналізувати мовний матеріал і формулювати обґрунтовані висновки й узагальнення на основі репрезентативного мовного матеріалу. Висловлені зауваження та побажання мають дискусійний і рекомендаційний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Дисертаційна праця *«Дискурсивна зумовленість лексичної семантики термінів (на матеріалі урологічної термінології)»* є вагомим внеском у розвиток сучасного українського термінознавства, медичної лінгвістики та дискурсології. Робота вирізняється актуальністю, науковою новизною, ґрунтовністю опрацювання фактичного матеріалу та належним рівнем теоретичних узагальнень. Результати дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення й можуть бути використані в подальших наукових студіях у галузі термінознавства та професійної комунікації.

Дата першого надходження до видання: 12.03.2026

Дата прийняття до друку: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення): 30.05.2026